

3F Lessenserie 'Terug in de taal'

Algemeen	
Naam opdracht	Terug in de taal
Opleiding	havo / vwo
Leerjaar	4, 5, 6
Taalvaardigheid	Schrijven
Taken	3. Verslagen, werkstukken, samenvattingen, artikelen
Taalniveau opdracht	3F. Kan uiteenzettende, beschouwende en betogende teksten schrijven. Kan informatie uit verschillende bronnen in één tekst synthetiseren
Gebruikte bronnen en lesmaterialen	<ul style="list-style-type: none"> • www.youtube.com/watch?v=vr7SSYtprdM (vergeetwoord <i>gadeslaan</i>) • www.ivdnt.org (website Instituut voor de Nederlandse Taal) • gtb.inl.nl/search/ (historische woordenboeken van het Instituut voor de Nederlandse Taal) • www.delpher.nl/ (Delpher, historische kranten, boeken en tijdschriften) • www.etymologiebank.nl (Etymologiebank, verzameling etymologische woordenboeken) • www.dbnl.org (DBNL, Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren) • rubric uiteenzetting schrijven

Opdracht	
Omschrijving opdracht	Een bijdrage voor de webrubriek 'Terug in de taal' van het <i>Instituut voor de Nederlandse Taal</i> .
Doel opdracht	Een uiteenzettende tekst schrijven, waarin de betekenis, het gebruik en de geschiedenis van een vergeten woord (of vergeten betekenis) wordt belicht voor een breed publiek
Lengte product	250-500 woorden
Instructiewijze en werkvormen	<ul style="list-style-type: none"> • <i>oriëntatie op inhoud en context</i> vindt plaats door <i>Terug in de Taal</i> (vanaf nu: <i>TiTa</i>) te lezen en door een groeps- en klassengesprek over verouderde woorden en de kenmerken van een <i>TiTa</i> • <i>begeleid schrijven</i> van een <i>TiTa</i> n.a.v. gelezen <i>TiTa</i>'s, informatie uit andere bronnen en opgestelde lijst met kenmerken + <i>begeleid feedback</i> geven en reviseren van een rubriek • <i>samenwerken</i> in kleine groepjes: opstellen kenmerken voor een <i>TiTa</i>, eventueel samen herschrijven • <i>zelfstandig</i>: schrijven van een <i>TiTa</i>
Feedback	<ul style="list-style-type: none"> • peerfeedback in groepjes + formuleren van verbeteringsuggesties n.a.v. criteria en rubric uiteenzetting schrijven

Beoordeling	<ul style="list-style-type: none"> • Samenhang, Afstemming op doel, Afstemming op publiek, Woordgebruik en woordenschat, Spelling, interpunctie en grammatica, Leesbaarheid (zie p. 16) van het Referentiekader Taal en Rekenen.
Indicatie verwerkingstijd	3 à 4 lessen (van 50-60 minuten)

Terug in de taal

Les 1 (& 2)

Oriëntatie

In het KRO-radioprogramma *De Taalstaat* besteedt Frits Spits elke week aandacht aan een woord dat in onbruik dreigt te raken, zoals *deemster*, *prudent*, *stoof*, *ulevel* en [gadeslaan](#). Om deze weinig gebruikte woorden te behouden voor de Nederlandse taal heeft het programma een Gezelschap van Geadopteerde Vergeetwoorden in het leven geroepen. Luisteraars kunnen een woord adopteren en er zo voor zorgen dat het meer gebruikt gaat worden.

Een bijzonder initiatief, maar de vraag is of het kans van slagen heeft. Het taalgebruik laat zich eigenlijk niet aan banden leggen. Dagelijks komen er nieuwe woorden bij in het Nederlands, maar tegelijkertijd verdwijnen er ook elke dag woorden die het Nederlands ooit rijk was. In de webrubriek 'Terug in de taal' van het *Instituut voor de Nederlandse Taal (INT)* wordt elke twee weken een verdwenen woord – of een vergeten betekenis – aan de vergetelheid onttrokken. Lees de rubriek 'Terug in de taal' die nu op de website van het INT te lezen is.

Net als de historisch taalkundigen van het INT ga ook jij op zoek naar een vergeten woord. Daar schrijf je vervolgens een korte tekst over die opgenomen zou kunnen worden in de rubriek 'Terug in de taal'.

Vorbereiding

Deze opdracht kun je het best in tweetallen uitvoeren. (Overleg met je docent als je alleen wilt werken of juist met meer klasgenoten wilt samenwerken.)

- Lees eerst de ‘Terug in de taal’ die nu op de website van het INT te lezen is;
- Ga vervolgens naar het archief van de rubriek en kies daar drie vergeten woorden uit waarvan je graag de betekenis wilt weten; noteer deze woorden en vermeld ook de datum waarop de tekst is verschenen;
- Lees de drie teksten over deze woorden en stel vast wat de gemeenschappelijke kenmerken ervan zijn. Denk daarbij in elk geval aan de opbouw van het artikel (inleiding, middenstuk, slot), de lay-out, de lengte, het tekstdoel en de inhoud. Verwijs daarbij altijd naar de tekst (noem alinea’s, citeer zinnen).
- Bespreek de door jou/jullie gevonden kenmerken met een klasgenoot of met een ander groepje. Vul zo nodig je eigen lijst met kenmerken aan.

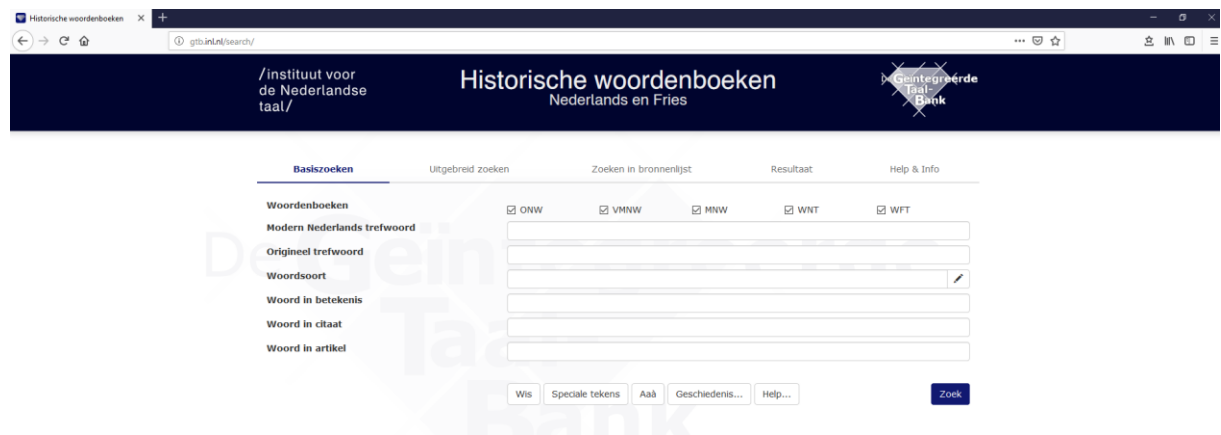
Les 2 & 3

Uitvoering

Voordat je een tekst kunt schrijven, moet je op zoek gaan naar een woord dat of naar een betekenis die niet meer gebruikt wordt. Je kunt hiervoor het beste gebruik maken van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* (WNT), waarin de Nederlandse woordenschat van 1500-1976 is opgenomen. Niet voor niets is dit het grootste woordenboek ter wereld! Dit woordenboek is gratis online raadpleegbaar via gtb.ivdnt.org

Woord kiezen

- Voer de volgende stappen uit om in deze webapplicatie verouderde woorden te zoeken.

- Vink op het beginscherm bij ‘Woordenboeken’ de woordenboeken ONW, VMNW, MNW, WFT uit, zodat alleen WNT aangevinkt is.
- Druk eerst bij ‘Woordsoort’ op het pen-icoon, klik dan bij de woordsoortassistentie op ‘Znw’, vervolgens op ‘alles aanvinken’ en tot slot op ‘ok’. Hiermee beperk je jouw zoekopdracht tot zelfstandige naamwoorden.
- Vul nu bij ‘Woord in betekenis’ als zoekterm *verouderd** in (daarmee zoek je zowel naar *verouderd* als naar *verouderde*) en druk op ‘Zoek’. Dit levert ruim 3600 treffers op.
- Scroll naar beneden en kies uit de kolom ‘Origineel trefwoord’ een woord waarvan je sterk het vermoeden hebt dat niemand het meer kent.

- Klik op dat trefwoord om het volledige woordenboekartikel te zien; je ziet dat ‘verouderd’ of ‘verouderde’ zwart omkaderd is, zodat je direct weet dat het trefwoord (of een bepaalde betekenis ervan) verouderd is.

Materiaal verzamelen

- Vink nu linksboven op het scherm ‘subbetekenissen’ en ‘citaten’ aan. Bij het schrijven kunnen deze goed van pas komen: de subbetekenissen kun je gebruiken om de betekenisontwikkeling van een woord te schetsen en de citaten kun je verwerken om je tekst te verlevendigen. Als blijkt dat het woordenboekartikel heel erg weinig informatie bevat, kun je een ander lemma kiezen.
- Ga vervolgens na of er op internet aanvullende gegevens over jouw woord zijn te vinden. (Dit is met name handig als het woordenboekartikel uit het *WNT* niet zo uitgebreid is.) Enige bruikbare sites hiervoor zijn:
 1. de [etymologiebank](#), waar je de herkomst van een groot aantal woorden kunt opzoeken;
 2. de [Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren \(DBNL\)](#), waar een gigantische hoeveelheid teksten die behoren tot de Nederlandse letterkunde, taalkunde en cultuurgeschiedenis van de vroegste tijd tot heden, is samengebracht;
 3. [Delpher](#), waar je ruim 100 miljoen pagina’s uit Nederlandse kranten, boeken en tijdschriften kunt doorzoeken.

Materiaal ordenen – opbouw bepalen

Voordat je begint met schrijven is het belangrijk dat je nadenkt over de inhoud en de opbouw van je tekst. Wat betekent het woord? Wanneer werd het gebruikt? Welk citaat geeft goed weer wat ermee bedoeld wordt? Welke extra informatie mag niet onvermeld blijven? Op welke manier trek ik de aandacht van de lezer in de inleiding? Hoe sluit ik mijn tekst op een aantrekkelijke wijze af? Je kunt hiervoor een bouwplan gebruiken, maar dat is niet verplicht.

Schrijven

Niet iedereen schrijft op dezelfde manier een tekst. Sommigen vinden het prettig om lang na te denken voordat ze gaan schrijven en een bouwplan te maken (de zogenaamde *architecten*), anderen gaan liever meteen aan de slag (de *beeldhouwers*) maar zijn daardoor genoodzaakt tijdens het schrijven hun tekst voortdurend aan te passen. De ene methode is niet per se beter dan de ander: architecten besteden meer tijd vóór het schrijven en beeldhouwers meer tijdens (en na) het schrijven.

Lever je tekst niet direct in als je een punt achter de laatste zin hebt geplaatst, maar lees deze nog eens kritisch door. Begrijp je zelf wat je hebt geschreven? Is er een logische opbouw? Heb je geen spel- of zinsbouwfouten gemaakt? Is de tekst aantrekkelijk om te lezen?

Zorg ervoor dat jouw tekst voor de volgende les af en uitgeprint is.

Tip 1: op de site [Schrijfvis](#) vind je tal van nuttige tips om beter en aantrekkelijker te leren schrijven

Tip 2: heel handig is ook de snelcursus [uiteenzetting schrijven](#) op scholieren.com

Les 4

Reflectie

Feedback

Vorm een groepje van vier leerlingen. Lees de teksten van de drie medeleerlingen uit je groepje en geef feedback aan de hand van de kenmerken van de rubriek *Terug in de taal* die je in les 1 hebt opgeschreven en aan de hand van de rubric 'uiteenzetting schrijven'. Wees niet te snel tevreden ('Ik vind het wel goed'), maar geef met verwijzingen naar de tekst zo precies mogelijk aan wat je is opgevallen ('Je gebruikt in alinea 2 de tegenwoordige en de verleden tijd door elkaar', 'In de eerste zin van alinea 3 gebruik je een komma in plaats van een punt', enz.).

Herschrijven

Herschrijf nu jouw tekst op basis van de gegeven feedback. Misschien heb je door het lezen van de teksten van je groepsleden ideeën opgedaan, die ingepast kunnen worden in jouw eigen tekst. Ben je helemaal tevreden met de inhoud van de tekst? Zorg er dan voor dat de lay-out overeenkomt met die van de rubriek 'Terug in de taal' en lever de tekst dan in bij je docents.

Tot slot

Als jij of je docent vindt dat de tekst een goede kwaliteit heeft, stuur die dan op naar roland.debonth@ivdnt.org. Misschien wordt jouw bijdrage dan wel opgenomen op de website van het Instituut voor de Nederlandse Taal!